

TİCARİ KREDİ SİGORTASININ HUKUKİ YAPISI VE GÜNCEL SORUNLAR

Prof. Dr. Huriye KUBİLAY*
Yrd. Doç. Dr. Cem ÖZCAN**

GENEL OLARAK

Ticari yaşamın gelişmesi ticari faaliyetlerin güvenli bir ortamda sürdürülmesine bağlıdır. Kredi işlemlerinin gelişmesini sağlaması, özel sigortanın başlıca yararları arasında gösterilmektedir.^[1]

Ticari kredi sigortasının, yalnızca yurtiçi ticarete değil; uluslararası ticarete de; ihracatçıların uluslararası müşterileri ile olan ilişkilerinde de kullanılıyor olması, sigortacılık faaliyetinin “uluslararasılaşma”sı yönündeki eğiliminin güçlenmesini sağlamaktadır^[2].

Ticari kredi sigortası, ticari faaliyette bulunanlara güvenli bir ticari ortam sağlanması açısından önemli bir hizmet sunmaktadır. Bununla birlikte, bazı Avrupa Birliği üye devletlerinde, özellikle İngiltere’de ve giderek artan bir

* İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

** İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

[1] KARAYALÇIN, 24.

[2] Bk. Commission 27.09.1996:Commission Decision Case No:IV/COMP/M.813 – Allianz/Hermes,European Commission, 71-72.

şekilde, kredi sigortalılarının temel işlevlerine faktoring yoluyla da ulaşılacağı düşünülmektedir^[3].

Politik ve ticari rizikoların gerçekleşmemesinde menfaati bulunan tacir, menfaatini korumak için bir mal sigortası niteliğinde olan ticari kredi sigortası sözleşmesi yaparak, sigorta korumasından yararlanabilir (TTK m.1453).

Ticari kredi sigortası ile sigortacı, teşebbüs sahibinin *politik* ve *ticari* kredi riskini üstlenmekte, gerektiğinde riskin dışarıdan, sigortacı tarafından yönetimi sağlanmakta ve risk gerçekleştiğinde finansal çözüm getirilmektedir.

Yerli ve yabancı yatırımlar yönünden her zaman için *politik* ve *ticari* riskler söz konusu olabilmektedir. Günümüzde *politik* ve *ticari* riskler, ekonomiye yön veren önemli bir etken olarak görülmektedir. Bu nedenle, anılan risklere karşı sigorta koruması sağlayan ticari kredi sigortasının başlıca işlevlerinden biri olarak, ulusal veya uluslararası ticareti kolaylaştırma işlevinden söz etmek mümkündür.

Ticari kredi sigortası (Trade credit insurance), sigortalının kontrolü dışındaki, hem *ticari* hem de *politik* risklere karşı koruma sağlamaktadır. Sigortalının karının artırılmasına ve müşterilerinin ani ve beklenmedik mali yetersizlik riskinin azaltılmasına katkıda bulunur. Müşterilerin sigortalıya borçlanmış olduğu ticari kredi borçlarını zamanında ödeyememeleri riskine karşı, sigorta koruması sağlanmış olur. Ödemelerin zamanında yapılmaması işletmenin zayıflamasına ve yatırım kapasitesinin düşmesine yol açacaktır.

Türk Eximbank İhracat Kredi Sigortalarında; *ticari riskler* ve *politik riskler* şöyle sıralanmaktadır^[4];

Ticari Riskler

İflas, tasfiye, konkordato, ilgili mahkeme kararı veya benzeri gerekçeler kaynaklı alıcının ödeyememe hali,

Alıcının kabul ettiği mal bedellerini vade tarihinden itibaren 4 ay içinde ödememesi veya ödeyememesi,

Alıcının sevk edilen malları ihracatçıdan kaynaklanmayan nedenlerle kabul etmemesi veya edememesi.

[3] Bk. Commission 27.09.1996:Commission Decision Case No:IV/COMP/M.813 – Allianz/Hermes,European Commission, 71-72.

[4] https://www.eximbank.gov.tr/dosyalar/sigorta/kisa/ihracatci_firmalara_bilgiler.pdf Erişim tarihi: 17.03.2017.

Politik Riskler

Transfer yasakları veya kısıtlamaları,

Alıcının ülkesinde meydana gelen savaş, ihtilal, iç savaş, isyan ve benzeri haller nedeniyle mal bedellerinin ödenmemesi,

İthal yasakları veya kısıtlamaları, ithal müsaadelerinin iptali,

Alıcının ülkesinde ya da Türkiye sınırları dışında mallara el konulması veya benzeri haller,

Kamu alıcısının ödeyememe hali.

Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı ile ihracatçıların tek bir satış sözleşmesine bağlı olarak ve azami vadesi OECD ve Berne Union düzenlemelerine paralel olarak değerlendirilecek Türk menşeli mal ve hizmetlerin ihracatından doğacak alacakları, sigorta teminatı altına alınmakta ve teminat altına alınan ihracat işlemi ile ilgili olarak ticari bankalardan finansman sağlanması olanaklı kılınmaktadır.

Uygulanmakta olan Orta ve Uzun Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı ile Türk ihracatçılarına,

- Rekabet üstünlüğü sağlanması,
- Gelişmekte olan riskli pazarlarda uzun vadeli satış imkanlarının artırılması,
- Poliçenin teminat gösterilmesi ile ticari bankalardan finansman sağlanmalarının kolaylaştırılması amaçlanmaktadır^[5].

Teminat Mektuplarının Haksız Nakde Çevrilmesi Sigortasında, Türk Eximbank, müteahhit firmanın kusuru, hatası veya ihmali kaynaklanmaması şartıyla, tamamen müteahhit firmanın kontrolü dışında ve poliçe tarihinden sonra ortaya çıkan olay ve şartlar neticesinde teminat mektubunun haksız nakde çevrilmesi sonucu, müteahhit firmanın, kendisi lehine teminat mektubunu düzenleyen ticari Türk bankası ile imzaladığı Genel Kredi Sözleşmesi (GKS) kapsamında, bu bankaya ödemekle yükümlü olduğu tutara istinaden tazminata konu tutarın belirli bir oranını, Sigorta Sözleşmesi'nde belirtilen şartlar ve sınırlar içinde tazmin etmektedir^[6].

[5] <https://www.eximbank.gov.tr/TR,746/genel-bilgi.html>Erişim tarihi: 17.03.2017.

[6] <https://www.eximbank.gov.tr/TR,773/teminat-mektuplarinin-haksiz-nakde-cevrilme-sigortasi.html>Erişim tarihi: 17.03.2017.

Türk Eximbank İhracat Kredi Sigortası çerçevesinde, ihracatçıların bir yıl içinde, Türk Eximbank tarafından kapsama alınan ülkeleredeki^[7] çeşitli alıcılara yapacağı 360 güne kadar vadeli tüm sevkiyatlar sigortalanmaktadır. İhracat Kredi Sigortası yönetiminde esas, uygun risk dağılımının sağlanmasıdır. Tüm sevkiyatların sigortalanması ile sigortalıların hem düşük hem de yüksek riskli alıcı ve ülkelere gerçekleştirdiği ihracat işlemlerinin aynı poliçe kapsamına dahil edilmesi ile uygun bir risk dağılımı sağlanmakta ve buna bağlı olarak prim oranları asgari düzeylerde tespit edilmektedir^[8].

Ticari kredi sigortası genellikle bir alıcı portföyünü kapsar ve uzun süre borçlarını ödeyememe, aciz hali ve iflas durumlarının sonucu olarak ödenmeyen fatura ve alacakların kararlaştırılmış bir yüzdesinin ödenmesini taahhüt eder. Sigorta primi, sigortalı alıcılar portföyünün kredi riski ortalamasını yansıtır. Ayrıca, ticari kredi sigortası tek bir işlemi veya sadece bir alıcıyla yapılan ticareti de kapsayabilir.

Ticari kredi sigortası ile mali yetersizlik riskine karşı kapsamlı bir sigorta korumasının sağlanmasının yanı sıra, müşterilerle ve bankalarla ilişkilerin gelişmesine ve ticari faaliyetlerin güvenle sürdürülmesine katkıda bulunulur^[9].

Sigorta kuruluşu, sigortalılarının müşterilerinin mali durumunu ve mali performansını izler ve müşterilerin her birine, işlerinin yürütülüşünü ve faaliyetlerini yansıtan bir düzey belirler. Bu risk değerlendirmesine dayanarak, alıcıların her birine, sigortalının ticaretini yapabileceği ve bir şeyler yanlış gittiğinde talep edebileceği, belirli bir kredi limiti tahsis eder. Yeni veriler geldikçe sigorta limitleri artırılabilir veya indirilebilir.

Sigortacı, sigortalının teslim ettiği mallar veya verdiği hizmetler için alıcı/ müşterinin ödeme yeterliliği ve alıcı/müşterilerin mali durumunu etkileyebilecek her türlü değişiklik konusunda sigortalıyı bilgilendirir^[10]. Sigortalının alıcısının/ müşterisinin ödeme yapamayacağını anlaşıldığında, sigortalıya en

[7] Türk Eximbank'ın Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Uygulamaları çerçevesinde 01.04.2017 tarihinden itibaren, 4 gruba ayrılmış 238 ülke sigorta kapsamında bulunmaktadır. Bk. https://www.eximbank.gov.tr/dosyalar/sigorta/kisa/ihracatci_firmalara_bilgiler.pdf Erişim tarihi: 17.03.2017.

[8] https://www.eximbank.gov.tr/dosyalar/sigorta/kisa/ihracatci_firmalara_bilgiler.pdf Erişim tarihi: 17.03.2017.

[9] (<http://www.eulerhermes.com/credit-insurance/Pages/protect-your-business.aspx> (Erişim tarihi: 24.03.2017)

[10] Sigortacının ve sigorta acentelerinin bilgilendirme yükümlülüğü hakkında bk. 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu, m.11 (3). Sigortacının ve acentenin aydınlatma yükümlülüğü hakkında bk. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu m.1423)

çok sigorta bedeli kadar sigorta tazminatı ödenir. Gerektiği takdirde borcun tahsili süreci de sigortacı tarafından yönetilir.

Avrupa Komisyonu'nun 1998: Commission Decision COMP/M.1082 – Allianz/AGF Kararı'nda, Allianz/Hermes (Commission 27.09.1996: Commission Decision Case No:IV/COMP/M.813 – Allianz/Hermes) kararının aksine Komisyon, kredi sigortasının farklı bir ürün piyasası olduğunu; bu sektörde faaliyette bulunabilmek için büyük yatırım yapılması, uygun bir know-how'ın ve yeterli insan kaynağının kullanılması gerektiğini kabul etmektedir^[11].

I- TİCARİ KREDİ SİGORTASININ TARİHÇESİ

1- Dünyada

Günümüzde kredi sigortası ticaret hayatında çok önemli bir yer tutmaktadır. Hem iç hem de uluslararası ticarete tacirlerin alacaklarını elde edememe riski her zaman mevcuttur. Hatta denebilir ki bu risk neredeyse ticaretin kendisi kadar eskidir.^[12] Eski çağlardan beri ticaretin gelişip ayakta durabilmesi için kredi yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Buna bağlı olarak kredinin geri ödenmemesi riskine karşı da alacaklıların çeşitli teminatlar vasıtasıyla kendilerini güvence altına almaya çalıştıkları görülmektedir. Tarihte özellikle Ortadoğu ve Akdeniz ticaretinde önemli rol oynamış olan Asurlular ve Fenikelilerin bile geçmişte farklı teminatları kredinin ödenmemesi riskini bertaraf etmek için kullandıkları bilinmektedir.^[13] Bununla birlikte kredi sigortasının ortaya çıkmasını görmek için 19. yüzyılı beklemek gerekmiştir. Cenevizli bir sigortacı olan Bonajuto Paris Sanguinetti bugünkü İtalya'nın Livorno kentinde deniz ticareti ile ilgili sigortalar yaparken borçların ödenmemesi riskine karşılık müşterilerini koruma fikrini ortaya atmıştır. Sanguinetti'nin bu düşüncesi kendi firmasının iflasına yol açsa da bu alandaki ilk ciddi teorik çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır.^[14]

Kredi sigortasının daha sistemli ve özellikle de endüstriyel ticareti de kapsayacak bir biçimde ortaya çıkması ise 20.yüzyılda Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda gerçekleşmiştir. Bu dönemde ticaret hayatında banka kredileri aracılığıyla iş yapan tacirler, bu kredilerin artan maliyeti ve sistemin yavaşlığı sebebiyle kredi sigortasına yöneldiler. İşte bu ortamda Avrupa'da sözü edilen ihtiyaçlara

[11] Bk. 1998: Commission Decision COMP/M 1082 – Allianz/AGF, European Commission, 74-75.

[12] HABIB-DELONCLE Louis/PELISSIER Anne/THURET Christian/BRUN Philippe, Assurance-crédit, Lamy Assurances 2016, s.4.

[13] HABIB-DELONCLE/PELISSIER/THURET/BRUN, Lamy Assurances, s.4-5.

[14] HABIB-DELONCLE/PELISSIER/THURET/BRUN, Lamy Assurances, s.5.

cevap verebilmek amacıyla ilk kredi sigortası firmaları ortaya çıkmaya başladı. Almanya'da 1917'de kurulan Hermes Kreditversicherung, Büyük Britanya'da 1918 yılında kurulan Trade Indemnity, 1925'te İtalya'da ortaya çıkan SIAC (Societa Italiana Assicurazione Crediti) ve 1927'de Fransa'da kurulan SFAC (Société Française d'Assurance Crédit) bu alandaki ilk örnekler olarak sayılabilir.^[15] İlk başlarda yeni kurulan bu firmaların, herhangi bir ayırım gözetmeksizin, hem iç ticaret çerçevesinde yapılan satışlardan doğan alacakları hem de farklı Avrupa ülkeleri ve hatta sömürge ülkelere yönelik yapılan satışları kapsayacak şekilde kredi sigortası hizmeti verdikleri görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı öncesine gelindiğinde bazı kredi sigortası firmalarının yeterince özenli çalışmamları ve ciddi riskler almaları sebebiyle iflasın eşiğine geldikleri de bilinmektedir.^[16]

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kredi sigortası alanında, yurt çapında gerçekleşen iç ticarete dönük kredi ile ihracata yönelik kredinin sigortalanması arasında bir ayırma gidildiği görülmektedir. Bunun en önemli nedeni ihracatın ülke ekonomilerinde oynadığı rolün artmasıdır. Bunun dışında kredi sigortası alanında faaliyet gösteren firmalar yurtdışına ihracat yapan şirketlerin alacaklarının sigortalanmasının iç ticaretteki sigortaya göre daha fazla risk taşıdığını fark ettiler. Bu noktada dış ticarete, yabancı ülkelerde iş yapan satıcıların sıklıkla ambargolar ya da birtakım farklı politik risklerle de karşı karşıya kaldıkları görüldü. Bu nedenle 1940'lı yılların sonlarına doğru Avrupa devletlerinin çoğu ihracat kredisini sigortalayacak ajanslar^[17] kurma yoluna gittiler. Örneğin Fransa'da günümüzde hala varlığını sürdüren COFACE^[18] dış ticareti ve ihracatı teşvik etmek isteyen Fransız devleti tarafından bu yıllarda kurulmuştur.^[19] Devlet tarafından kurulup faaliyetleri özel hukuka tabi olarak yürütülen bu kurumlar Avrupa'nın birçok ülkesinde tekel niteliğinde örgütlenip çalışmalarını sürdürmüşlerdir.^[20] COFACE, halen NATIXIS Grubu'nda faaliyetlerini sürdürmektedir.

Kredi sigortası alanında özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ciddi bir özelleştirme hareketine gidilmiştir. Örneğin, EULER HERMES, ALLIANZ

[15] HABIB-DELONCLE/PELISSIER/THURET/BRUN, Lamy Assurances, s.5.

[16] HABIB-DELONCLE/PELISSIER/THURET/BRUN, Lamy Assurances, s.6.

[17] Export Credit Agencies.

[18] Compagnie Française pour le Commerce Extérieur.

[19] HABIB-DELONCLE/PELISSIER/THURET/BRUN, Lamy Assurances, s.6.

[20] Ülkemizde Türk-Eximbank bu alanda faaliyet gösteren kurumlara örnek gösterilebilir, ayrıntılı bilgi için bkz. SAKARYA Şakir/UÇAK Sefer, Türkiye'de İhracat Kredi Sigortası Uygulaması; ABD ve Güney Kore ile Karşılaştırması, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:6, sayı:11, Bahar 2007/2, s.103-117.

GROUP'tan iki sigorta şirketinin birleşmesi sonucu ortaya çıkmıştır. EULER HERMES, dünyanın bir numaralı sigorta kuruluşudur. ATRADIUS, NCM ve GERLING Kreditversicherung'un birleşmesi ile kurulmuş olup, daha sonra GERLING Sigorta Grubundan ayrılarak bu adı almıştır. Bu gelişmelerin en önemli sebepleri dünyada yaşanan petrol ve borç krizleri ile Avrupa Birliği'nin artık tam anlamıyla genişleyip bir ortak pazar haline dönüşmesidir. Nitekim Avrupa Birliği'nde 7 Mayıs 1998'de kabul edilen 98/29/CE sayılı Konsey Yönergesi ihracat kredisi sigortası alanında orta ve uzun vadeli sözleşmelere uygulanacak hükümlerin yeknesak hale getirilmesi amacıyla kabul edilmiştir. Tüm bu gelişmelere paralel olarak önceden devlet eliyle kurulup işletilen bu ajanslar yapılan çalışmalar sonucunda özelleştirilerek varlıklarını günümüze kadar sürdürmüşlerdir.^[21]

Kredi sigortasının, dünya genelinde etkisini fazlasıyla hissettiren küreselleşme ile birlikte, gelişmekte olan ülkelere de yayılması sağlanmıştır. 2000'li yıllarda gözlemlenen bu durum özellikle tüm dünyayı etkileyen 2008 ekonomik krizi ile birlikte kredi sigortası ile ilgili konuların daha ciddi biçimde yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.^[22] Bu nedenle ticari alacak sigortası olarak da adlandırılan bu özel sigorta türünün hukuki niteliği ve buna bağlanan sonuçlar ayrıntılı olarak incelenmelidir.

2- Türkiye'de

Halen yürürlükte bulunan Kredi Sigortası Genel Şartları, 01.02.2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye İhracat Kredi Bankası Anonim Şirketinin Kuruluş ve Görevlerine İlişkin Esasların yürürlüğe konulması; Başbakan Yardımcılığının 17/9/2012 tarihli ve 2914 sayılı yazısı üzerine, 25/3/1987 tarihli ve 3332 Sayılı Kanununun 2. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 28/1/2013 tarihinde kararlaştırılmıştır (Karar Sayısı: 2013/4286)^[23].

Türkiye İhracat Kredi Bankası Anonim Şirketi Esas Sözleşmesinde bankanın amaç ve faaliyet konuları şöyle belirlenmektedir:

[21] HABIB-DELONCLE/PELISSIER/THURET/BRUN, Lamy Assurances, s.6-7.

[22] SCALISE Christian, L'assurance-crédit et la couverture des opérations commerciales et de trade-finance, Responsabilité et Assurances, 2013, s.26; HABIB-DELONCLE/PELISSIER/THURET/BRUN, Lamy Assurances, s.5-6.

[23] Resmi Gazete, Tarih: 23.02.2013, Sayı:28568.

Bankanın amacı; ihracatın geliştirilmesi, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının artırılması, girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması, ihracatçılar ve yurtdışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence sağlanması, yurtdışında yapılacak yatırımlar ile ihracat amacına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesidir (m. 6).

Bankanın amacını gerçekleştirmek üzere yapabileceği faaliyetler şunlardır:

Yurtdışı müteahhitlik hizmetleri ile dış yatırımların geliştirilmesi için kredi açmak, finansmanına katılmak, sigorta ve garanti sağlamak (m. 6 (c)),

İhracatçıların ticari ve politik riskler nedeniyle ortaya çıkabilecek zararlarını teminat altına almak ve ihracatçılara bu konuda güvenceler sağlamak suretiyle, mal ve hizmet satışını teşvik etmek üzere ihracat kredi sigortası yapmak (m.6 (ç)),

Yurtiçi ve yurtdışı bankalara ve finans kurumlarına ihracata yönelik krediler açmak, garantiler vermek (m.6 (d)),

İhracatçıların yurtiçi satışlarını, ortaya çıkabilecek zararlara karşı teminat altına almak amacıyla yurtiçi kredi sigortası imkanı sunmak (m.6 (e)),

İhracatçıların yurtdışında doğrudan veya dolaylı olarak en az yüzde elli sermayesine sahip oldukları firmalar tarafından üretilen ve o ülke içerisinde veya o ülkeden Türkiye dışındaki diğer ülkelere yapılan satışları teminat altına almak amacıyla kredi sigortası yapmak (m.6 (f)),

Reasürans imkanlarından yararlanmak, reasürans imkanı sağlamak (m.6 (g)),

İhracat veya döviz kazandırıcı faaliyetlere yönelik olarak yurtiçi yatırım malı imalat ve satışını kredilendirmek (m.6 (h)),

Sigorta acenteliği yapmak (m.6 (j)),

Resmi ve özel kurum, kuruluş ve bankalar ile kredi açtığı, finansmanına katıldığı, garanti verdiği ve sigorta ettiği gerçek ve tüzel kişi, kurum ve kuruluşlardan faaliyetleri ile ilgili her türlü belge ve bilgiyi istemek, kredi, garanti ve sigorta ilişkisi olan müşterilerinin uygulamalarını takip ve kontrol etmek (m.6 (k)),

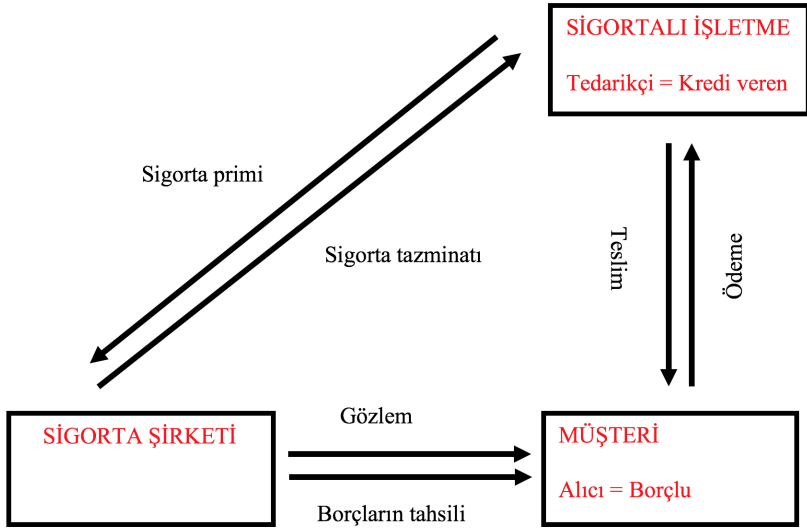
Kendi ihtiyacı için taşınmaz kiralamak, satın almak, satmak, bunlar üzerinde tasarruf etmek; alacaklarının tasfiyesi amacıyla taşınmaz iktisap etmek, ayrıca, açılan kredi ve verilen garantiler karşılığında taşınmaz ipoteği de dahil olmak üzere her türlü teminatı almak (m.6 (l)).

Kredi sigortaları;

- Kısa vadeli ihracat kredi sigortaları
- Orta ve uzun vadeli ihracat kredi sigortaları
- Teminat mektupları haksız nakde çevrilme sigortası, olarak sınıflandırılmaktadır.

II- TİCARİ KREDİ SİGORTASININ KONUSU

Kredi sigortasının konusu, borçlunun ödeme yetersizliği içinde olmasıdır^[24].

Kredi Sigortası Genel Şartları'na göre bu sigortanın konusu şöyle belirlenmektedir:

"A.1- Sigortanın Konusu

Bu sigorta sözleşmesi ile kararlaştırılan kredili satış ve kredili hizmet işlemlerinde alıcının; A.1.1. İflas etmesi,

A.1.2. Tüzel kişi olması halinde, borçlarını ödeyememesi nedeniyle hakkında tasfiye kararı alınması,

[24] HOFMANN, 212 (par.28). Şekil için bk. <http://www.eulerhermes.com/credit-insurance/Pages/protect-your-business.aspx> (Erişim tarihi: 24.03.2017)

A.1.3. Borçlarının ödenmesi ile ilgili olarak bir mahkeme veya yetkili bir resmi merci tarafından tüm alacaklıları bağlayan kısıtlayıcı bir karar alınması,

A.1.4. Borç ödemede acze düşmesinin belgelenmesi veya bu durumun sigortacı tarafından kabul edilecek başka bir şekilde kanıtlanması suretiyle yapılan icra takibinin sonuçsuz kalması,

A.1.5. Borçları ile ilgili konkordato ilan etmesi ve hukuki olarak yukarıda belirtilen durumlara eşdeğer görülen diğer haller sonucu satıcı konumundaki sigortalının Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaptığı satışların bedelini kısmen veya tamamen alamaması nedeniyle uğrayacağı maddi zararlar,

A.1.6. Ayrıca sözleşme olması şartı ile; yukarıda sayılan hallerin dışında alıcının sözleşmede kararlaştırılan şartlarla mal veya hizmet bedelini ödememesi (temerrüt) hali teminat altına alınmıştır.

Teminat poliçede belirtilmek şartıyla yukarıda sıralanan riziko gruplarından sadece biri veya birkaçı veya tamamı için verilebilir.”

Kredi riskleri, bireysel riskler, ticari riskler ve politik riskler olarak ortaya çıkabilir. “Ticari riskler”, alacaklı temerrüdü, borca batıklık ve iflas durumlarından kaynaklanabilir. Yabancı malvarlığını kamulaştırma, el koyma ve devletleştirme gibi kamu otoritesi uygulamaları, savaş, grev, ihracat yapılan ülkedeki para ve ödeme rejimi değişiklikleri de *politik risklere* örnek verilebilir.

III- TİCARİ KREDİ SİGORTASININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE TABİ OLDUĞU HÜKÜMLER

Kredi sigortasının hukuki niteliği konusu tartışmalıdır. Ticari alacakların bu yolla güvence altına alınmasının gerçek anlamda bir sigorta sayılıp sayılmayacağı, üzerinde fikir ayrılıkları olan bir konudur. Bazı ülkelerde kredi sigortası sözleşmelerinin sigorta mevzuatı dışında bırakılıp borçlar hukuku kurallarına tabi kılındığı bilinmektedir. Birçok ülkede bu durum bizim sigorta hukukumuzda yabancı olan “büyük risk” kavramı ile örtüştürülmektedir. Özellikle Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde büyük risk kapsamına giren konular sigorta mevzuatının dışında tutulmaktadır.^[25] Bazı ülkelerde ise kredi sigortası konusunun açık bir hükümle genel hükümlere tabi kılındığı görülmektedir. Bu noktada Fransız hukukundaki durum örnek olarak verilebilir. Fransız Sigorta Kanunu'nun L-111-1. maddesi kredi sigortasına ilişkin hususların kanunun kapsamı dışında

[25] KULLMANN Jérôme, Sortir les Grands Risques du Code des Assurances, 20ème rencontres AMRAE, http://www.amrae.fr/sites/default/files/2012_02_09_SortirGrandsRisquesCodeAssurances_AMRAE.pdf E.T:19.03.2017.

olduğunu belirtmektedir. Bunun nedeni olarak kredi sigortasının gerçek anlamda bir sigorta faaliyetinden çok bankacılık alanına özgü olabilecek bir hizmet olarak görülmesidir.^[26] Diğer taraftan günümüzde Fransız doktrininde ağırlıktaki görüş kredi sigortasının gerçek anlamda bir sigorta operasyonu olduğu yönündedir. Gerçekten de kredi sigortası sözleşmesinde, alacağın ödenmemesi şeklinde gerçekleşebilecek bir risk, bu riskin gerçekleşmesi halinde sigortalıya ödeme yapacak olan bir sigortacı ve sigortalı tarafından ödenmesi gereken prim gibi, her türlü sigorta sözleşmesinde görülen temel unsurlar mevcuttur.^[27]

Fransız hukukunda kredi sigortası sözleşmelerinin sigorta kanunu dışında bırakılması, bu alanda genel hükümlere bakılması sonucunu doğurmaktadır. Bu doğrultuda kredi sigortası sözleşmesinin tarafları, borçlar hukukundaki irade özerkliği prensibinin bir sonucu olarak, sözleşme hükümlerini kanuna aykırı olmamak koşuluyla serbestçe belirleyebilmektedirler. Fransız hukukunda genel olarak kabul edilen görüşe göre taraflar dilerlerse sözleşmede sigorta kanunu hükümlerinin uygulanacağını kararlaştırabilirler. Başka bir ifadeyle kredi sigortası sözleşmesinin tarafları, adeta iç hukukta bir hukuk seçimi yapmak suretiyle aslında uygulama dışı bırakılan sigorta kanunu hükümlerinin kendi aralarındaki sözleşmeye uygulanmasını da sağlayabilirler.^[28]

Kredi sigortası sözleşmesi hukuki yapısı itibarıyla bir şahsi teminat sözleşmesidir. Tam iki tarafa borç yükleyen (sinalagmatik) ve ivazlı bir sözleşme olan kredi sigortası sözleşmesi, yalnızca ticari nitelikteki alacakları güvence altına almak için yapılmaktadır.^[29]

Kredi sigortasında, sigortacı, kredi verenin alacak hakkını elde edememesi riskini üstlenir. Bu sigortanın, başka tacirlere mal satan üreticiler ve toptancılar için uygun olduğu kabul edilmektedir.^[30] Özel sigorta kapsamındaki hayat dışı/elementer sigorta grubunun^[31] alt branşlarından biri olan kredi sigortası, isteğe bağlı olarak yapılan sigortalardandır^[32]. Kredi sigortası, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun, Birinci Kısım "Genel Hükümler"i ve "Sigorta Türlerine İlişkin Özel

[26] CASSON Philippe, Assurance-crédit, Répertoire de droit commercial, 2014, s.3.

[27] HEUZE Vincent, Assurance-crédit et sûretés personnelles, Recueil Dalloz, 2014 s.495; CASSON, s.3-4.

[28] CASSON, s.3.

[29] HEUZE, s.495.

[30] WEYERS, 50 (par.92); WILLIAMS/SMITH/YOUNG, 554.

[31] 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu, m.5 (2).

[32] Özel sigortalara ve isteğe bağlı sigortalar hakkında bk. KUBİLAY, 4-5; Kredi Sigortalılarının uygulamada görülen altı farklı türü hakkında bk. Commission 27.09.1996: Commission Decision Case No:IV/COMP/M.813 – Allianz/Hermes, European Commission, 71-72.

Hükümler'le ilgili İkinci Kısım'ın, "*Zarar Sigortaları*"na ilişkin Birinci Bölümünün hükümleri ile yönetilir. Bir *zarar/tazminat sigortası*^[33] niteliğinde olan ticari kredi sigortası, aktif sigorta-pasif sigorta ayrımında, *aktif sigortalar*^[34] arasında yer alan bir sigortadır. Aktif sigortalar; "*Mal üzerindeki menfaat sigortası*", "*Alacak sigortası*" ve "*Kar sigortası*" olarak sınıflandırılabilir^[35]. Bu sınıflandırmada kredi sigortası, bir tür "*Alacak sigortası*"dır. Aktif sigortaların, "*mal*" (sachen) ve "*haklar*" (Rechte) ayrımında, kredi sigortaları, "*haklar*" altında yer alır^[36]. Rizikonun konusuna göre yapılan sınıflandırmada "*malvarlığı sigortası*" olarak nitelendirilir^[37]. "*Malvarlığı sigortası*" da kendi içinde "*maddi varlıklar üzerindeki menfaatin sigortası*" (insurance on tangible property) ve "*gayri maddi varlıklar üzerindeki menfaatin sigortası*" (insurance on intangible property) olmak üzere iki gruba ayrılır^[38]. Bu ayrım yönünden, "*Alacak sigortası*" (Forderungsversicherung – Del credere insurance) niteliğindeki kredi sigortası^[39], "*gayri maddi varlıklar üzerindeki menfaatin sigortası*" olarak nitelendirilebilir. Bu sigorta ile, sigortacı, kredi verenin alacak hakkını tamamen veya kısmen elde edememesi riskini üstlenir^[40]. Kredi sigortalarını, sigorta korumasının coğrafi sınırı yönünden "*Yurtiçi Kredi Sigortaları*"^[41] ve "*İhracat Kredi Sigortaları*"^[42] gruplarına ayırmak mümkündür.^[43] İhracat Kredi Sigortalarının, sigorta özel şartlarında belirtilmek kaydıyla sigortacının henüz onayını vermemiş olduğu alıcılara yapılan satışları da kapsayacak tarzda akdedilmeleri mümkündür. Bu nedenle, ticari kredi sigortalarının "*Abonman/Flotan Sigorta*" niteliğinde de akdedilebildikleri görülmektedir. Sigorta ettirenlerin, böyle durumlarda, sigortacı ile çerçeve bir sözleşme yaptıktan sonra sigorta koruması kapsamına alınmasını istedikleri menfaatlerini (sevkiyatlarını) somut hale geldikçe sigortacıya bildirmeleri, sigorta korumasından yararlanabilmeleri için zorunludur.

[33] Zarar/Tazminat sigortaları hakkında bk. CLARKE, 22-23; KARAYALÇIN, 32 vd..

[34] "Aktif sigorta" hakkında ayrıntılı açıklama için bk. KENDER, 208 vd.

[35] KENDER, 210.

[36] WEYERS, 49 (par.91).

[37] KENDER, 208; LYDE&LLP, 310 (36.04); CLARKE, 28-30..

[38] CLARKE, 17.

[39] HOFMANN, 212 (par.28).

[40] HOFMANN, 212 (par.29).

[41] ÇEKER, 237-238; Türkiye İhracat Kredi Bankası Anonim Şirketi Esas Sözleşmesi, m.6 (e).

[42] WILLIAMS/SMITH/YOUNG, 554; ÇEKER, 233-237; Türkiye İhracat Kredi Bankası Anonim Şirketi Esas Sözleşmesi, m.6 (ç).

[43] ÇEKER, 233.

Zarar/Tazminat sigortası niteliğinde olan ticari kredi sigortasını, meblağ sigortası niteliğinde olan kredi hayat sigortasından ^[44]ve kredi iş göremezlik sigortasından ^[45] ayırmak gerekir^[46].

Uygulamada ticari kredi sigortalarının, başka riskleri de kapsayacak şekilde “*karma sigorta*” olarak da akdedildikleri görülmektedir^[47].

Ticari kredi sigortası, tacirlerin ticari faaliyetlerini ilgilendiren bir sigortadır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uygulamada, sigorta sözleşmesi hukukunun temel noktaları sigortalının tüketici veya tacir olmasına göre farklılaşmaya başladı. Böylece, zamanla tacirlere uygulanan sigorta hukuku düşüncesinden ayrılarak tüketicilere uygulanan “*Tüketici Sigorta Hukuku*” (Consumer Insurance Law) gelişmeye başladı. İngiltere’de 2012 yılında Tüketici Sigorta Kanunu yürürlüğe konuldu^[48]. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu bakımından, sigorta ettirenlerin tüketici olup olmadıklarına bakılmaksızın tüketici gibi korundukları, sigorta korumasının yalnızca tüketicilerle sınırlı olmadığı sonucuna varmak mümkündür^[49]. Nitekim, Türk Ticaret Kanunu’nun “*Aydınlatma yükümlülüğü*” ile ilgili 1423. maddesinin 3. fıkrasında, “*tüketiciyi aydınlatma açıklaması*”ndan açıkça söz edilmekte olup; “*Hazine Müsteşarlığı, çeşitli ülkelerin ve özellikle Avrupa Birliğinin düzenlemelerini dikkate alarak, tüketiciyi aydınlatma açıklamasının şeklini ve içeriğini belirler.*” denilmektedir. Tacirlerin ticari faaliyetleri ile ilgili olması ve özel sigorta alanının Türk Ticaret Kanunu ile düzenleniyor olması (TTK m. 3 ve 19) sebebiyle ticari kredi sigortası ile ilgili uyuşmazlıkların çözümünde ticari hükümler (TTK m. 1) uygulanır^[50]. Uyuşmazlıkların çözümünde Asliye

[44] REAVIS III, 76; WILLIAMS/SMITH/YOUNG, 318 .

[45] REAVIS III, 87.

[46] Zarar/Tazminat sigortaları ve meblağ sigortaları hakkında bk. LYDE&LLP, 31 (4.04); KUBİLAY, 6, 11.

[47] Bk. 1998: Commission Decision COMP/M 1082 – Allianz/AGF, European Commission, 74-75.

[48] BIRDS, 15-16.

[49] ÜNAN, 5.

[50] “28.05.2014 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 3/1 bendinde “Ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi” tüketici, 3/1 bendinde ise “Mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlem” tüketici işlemi olarak tanımlanmıştır. 6502 sayılı Kanun’un 73üncü maddesinde tüketici işlemleri ile tüketiciye yönelik uygulamalardan doğabilecek uyuşmazlıklara dair davalarda tüketici mahkemelerinin görevli olduğu belirtilmiş, 83/2. maddesinde ise taraflardan birini tüketicinin oluşturduğu işlemler ile ilgili diğer kanunlarda düzenleme olmasının, bu işlemin

Ticaret Mahkemeleri (TTK m. 4 ve 5) veya Sigorta Tahkim Komisyonu (5684 sayılı Sigortacılık Kanunu, m. 30) görevlidir.

Kredi sigortası sözleşmesinin sigortalısı işletmeler, her bir müşterisinin veya alıcısının kredi limitine kadar sigorta teminatından yararlanabilirler. Her kredi limiti, gerektiğinde; yani, ticari ilişkilerin artması veya alıcının mali durumunda değişiklik meydana gelmesi halinde izlenir ve uyarlanır.

IV- TİCARİ KREDİ SİGORTASI VE GENEL İŞLEM KOŞULLARI

1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununun 20 ila 25. maddeleri arasında genel işlem koşullarına ilişkin hükümlere yer verildiği görülmektedir. Kanunun 20. maddesi genel işlem koşullarının tanımını vermektedir. Bu hükme göre: “Genel işlem koşulları bir sözleşme yapılırken düzenleyen, ileride çok sayıdaki sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleridir. Bu koşulların, sözleşme metninde veya ekinde yer alması, kapsamı, yazı türü ve şekli, nitelendirilmede önem taşımaz.”

Sözleşmelerde genel işlem koşullarının yer alması, belirli bir standardizasyon sağlaması ve zaman kazandırması gibi nedenlerle tercih edilmektedir^[51]. Bununla birlikte sözleşmelerin taraflarca serbestçe müzakere edilmeden ve taraflardan birinin iradesi doğrultusunda hazırlanması, özellikle hazırlayanın lehine sonuçlar doğurmakta ve karşı tarafın zarar görme riskini beraberinde getirmektedir. Türk hukukunda ilk defa 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde sözleşmenin zayıf tarafı olarak addedilen tüketicilerin haklarının korunması amacıyla genel işlem şartlarının kötüye kullanılmasını yasaklayan hükümler getirilmiştir. Günümüzde 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununun genel hükümler kısmında yer alması nedeniyle genel işlem koşullarına ilişkin hükümler tacirler arasındaki sözleşmelerde de uygulama alanı bulacaktır. Bu nedenle kredi sigortası sözleşmelerinde kullanılan genel işlem koşulu niteliğindeki hükümlerin TBK'nın aradığı geçerlilik koşullarını taşıması gerekmektedir^[52]. TBK'ya bakıldığında genel işlem koşullarının geçersizliği durumu için “yazılmamış sayılma” yaptırımının öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Kanunun 21. maddesi: “Karşı tarafın menfaatine aykırı genel işlem koşullarının

tüketici işlemi sayılmasını ve 6502 Sayılı Kanun'un görev ve yetkiye dair hükümlerinin uygulanmasının engelleyemeyeceğine değinilmiştir. HMK'nın 1inci maddesinde ise görev hususunun kamu düzenine dair olduğu, mahkemece yargılamanın her aşamasında resen gözetileceği düzenlenmiştir.”Y 11.HD. 28.02.2017, E.2016/2247, K.2017/1166.

[51] EREN Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2014, s.215.

[52] ÜNAN Samim, Kredi (Ticari Alacak Sigortası) Genel Şartları Şerhi, 2013, s.14-15.

sözleşmenin kapsamına girmesi, sözleşmenin yapılması sırasında düzenleyenin karşı tarafa, bu koşulların varlığı hakkında açıkça bilgi verip, bunların içeriğini öğrenme imkanı sağlamasına ve karşı tarafın da bu koşulları kabul etmesine bağlıdır. Aksi takdirde, genel işlem koşulları yazılmamış sayılır” hükmünü içermektedir. Aynı şekilde 22. maddede de yazılmamış sayılmanın sözleşmeye etkisi ele alınmaktadır ve bu hükme göre: “Sözleşmenin yazılmamış sayılan genel işlem koşulları dışındaki hükümleri geçerliliğini korur. Bu durumda düzenleyen, yazılmamış sayılan koşullar olmasaydı diğer hükümlerle sözleşmeyi yapmayacak olduğunu ileri süremez.” Bu sözü edilen hükümler de göstermektedir ki kredi sigortası sözleşmelerinde sigortacı tarafından tek taraflı olarak hazırlanan ve karşı tarafa serbestçe müzakere edilmeden getirilen düzenlemeler yazılmamış sayılma yaptırımı ile karşı karşıya kalabilecektir.

Kredi sigortası sözleşmelerinde yer alan hem genel hem de özel şartlar genel işlem koşulu olarak değerlendirilmeye elverişlidirler. Burada özellikle Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan kredi sigortası genel şartlarının da genel işlem koşulu sayılmasına engel bir durum yoktur.^[53] Bu noktada TBK’nın 20. maddesinin son fıkrası da bu görüşü destekler niteliktedir: “Genel işlem koşullarıyla ilgili hükümler, sundukları hizmetleri kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütmekte olan kişi ve kuruluşların hazırladıkları sözleşmelere de, niteliklerine bakılmaksızın uygulanır.”

V- SİGORTA ETTİRENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa göre;

“cc) Sözleşme süresi içinde

aaa) Genel olarak

MADDE 1444- (1) Sigorta ettiren, sözleşmenin yapılmasından sonra, sigortacının izni olmadan rizikoyu veya mevcut durumu ağırlaştırarak tazminat tutarının artmasını etkileyici davranış ve işlemlerde bulunamaz.

(2) Sigorta ettiren veya onun izniyle başkası, rizikonun gerçekleşme ihtimalini artırıcı veya mevcut durumu ağırlaştırıcı işlemlerde bulunursa yahut sözleşme yapılırken açıkça riziko ağırlaşması olarak kabul edilmiş bulunan hususlardan biri gerçekleşirse derhâl; bu işlemler bilgisi dışında yapılmışsa, bu hususu öğrendiği tarihten itibaren en geç on gün içinde durumu sigortacıya bildirir.”

[53] ÜNAN, s.14.

Rizikonun ağırlaşması halinde sigortalının beyan yükümlüğü Kredi Sigortası Genel Şartları'nda da özel olarak düzenlenmektedir:

“B- ZARAR VE TAZMİNAT

B.1- Muhtemel Zarar Hali ve Rizikonun Ağırlaşması

Sigortalının, bir alıcının ticari veya mali durumu ile ilgili herhangi bir olumsuz bilgiden veya teslimat veya ödeme belgelerinin tevdiinde herhangi bir zorluk veya olağan dışı bir durumdan veya sözleşmenin ifası ile ilgili teminatların tesisinden veya sigorta sözleşmesinin kapsadığı bir zarara yol açabilecek herhangi bir olaydan veya borç ile ilgili bildirimlerden veya açılan davalardan haberdar olur olmaz durumu sigortacıya bildirmesi ya da sigortacının böyle bir durumu saptaması muhtemel zarar halidir.

Muhtemel zarar halinde sigortacı, C.6 maddesinde belirtilen esaslara uygun olarak ve gerekçelerini belirterek bildirim yapmak suretiyle, bir veya birden fazla alıcı ile ilgili veya bazı sözleşme tipleri ile ilgili teminatı azaltabilir veya kaldırabilir.

(Değişik- Yürürlük:25.08.2011) Sigortacının bu şekilde teminatı azaltması veya kaldırmasını takiben, son altı ay içinde düzenlenen satış sözleşmelerine ilişkin olarak, sigortalının belirlenecek bir süre için yapmaya mecbur olduğu teslimatlar için daha önce yürürlükte olan teminat ek sözleşmeyle kapsama alınabilir.

Borç ile ilgili herhangi bir temerrüt hali, sigortalı tarafından vade tarihinden veya uzatılmış vade tarihinden itibaren 60 gün içinde sigortacıya bildirilir. Bu süre özel şartlarda belirtilmek kaydıyla vade veya uzatılmış vadeden itibaren 30 güne indirilebilir.

Bu bildirim yapılmadığı takdirde sigortalı teminattan yararlanma hakkını kaybeder.

Alıcının iflası başlamış veya tasfiye memuru, yedimin veya ilgili makam tayin edilmişse ya da vade tarihinden veya uzatılmış vade tarihinden itibaren 30 gün içinde borcun tam olarak ödenmemiş olması durumunda, sigortacı tarafından açıkça yetki verilmedikçe, sigortalı söz konusu alıcı ile ilgili olarak herhangi bir teslimat yapamaz veya vade tarihinin uzatılmasını kabul edemez.

Muhtemel zarar bildiriminden sonra yapılacak herhangi bir tahsilat derhal sigortacıya bildirilir.”

Kredi Sigortası Genel Şartlarında, sigortalının değişiklikleri bildirme yükümlülüğü şöyle düzenlenmektedir:

“B.10. Değişikliklerin Bildirilmesi

Sigortalı yasal statüsünde veya faaliyetlerinin nitelik yahut kapsamında önemli bir değişiklik olduğunda, bunu en geç 15 gün içinde sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Sigortalının ödeme güçlüğü içinde olması veya faaliyetlerine son vermesi durumunda, sigortacı, söz konusu olayın ortaya çıktığını öğrendiği tarihten itibaren en geç sekiz gün içinde iş bu sözleşmeyi sona erdirmeye hakkına sahiptir.

(Değişik- Yürürlük:25.08.2011) C.2. maddesinin diğer hükümleri saklıdır.”

Sigortalının rizikoya ilişkin yükümlülükleri ve bu yükümlülüğe aykırı davranmasının yaptırımını Kredi Sigortası Genel Şartları'nda ayrıntılı olarak düzenlenmektedir:

“B.7- Rizikoya İlişkin Olarak Sigortalının Yükümlülükleri

Sigortalı, bir alıcının ticari veya mali durumu ile ilgili herhangi bir olumsuz bilgiden veya teslimat veya ödeme belgelerinin tevdiinde herhangi bir zorluk veya olağan dışı bir durumdan veya sözleşmenin ifası ile ilgili teminatların tesisinden veya sigorta sözleşmesinin kapsadığı bir zarara yol açabilecek herhangi bir olaydan veya borç ile ilgili bildirimlerden veya açılan davalardan haberdar olur olmaz durumu sigortacıya bildirmekle yükümlüdür.

Sigortalının bu sigorta kapsamında yükleneceği rizikonun tayini için sigortacıya yardımcı olması ve rizikoyla ilgili olarak bildiği tüm ayrıntıları sigorta sözleşmesinin yürürlüğe girmesinden önce sigortacıya iletmesi zorunludur.

Sigortalı, satış işlemine başlarken ve devamında rizikonun tutarı ve süresini de dikkate alarak azami dikkati göstermekle ve bütün işlemleri sigortalı değilmişçesine aynı dikkat ve özenle yürütmekle yükümlüdür.

Sigortalı, sigortacının önceden yazılı izni olmaksızın alıcının borcu ile ilgili herhangi bir haktan veya teminattan feragat edemez, tamamen veya kısmen iskonto kabul edemez ve borçla ilgili herhangi bir anlaşmaya, uzlaşmaya giremez veya herhangi bir düzenleme yapamaz. Ancak sigortalı, sigortacının ön izni olmaksızın sigortacıya bilgi vererek alıcının kabul ettiği son kredi şartlarıyla belirlenen son ödeme süresini, özel şartlarda belirtilen ödeme süresini aşmamak kaydıyla uzatabilir.

Sigortalı, alıcının vade tarihinde ödeme yapmaması halinde borçla ilgili zararı gidermek veya asgariye indirmek üzere gerekli tüm önlemleri sigortalı değilmişçesine almak ve bu durumla ilgili olarak sigortacının vereceği bütün talimatları yerine getirmekle, alıcı kefiline veya herhangi bir üçüncü kişiye karşı olan hakları da dahil olmak üzere borçla ilgili bütün haklarını korumak için gerekenleri yapmakla yükümlüdür. Bu yükümlülükler tazminatın ödenmesinden sonra da devam eder.

Alınan önlemlere ilişkin giderler, bu önlemler faydasız kalmış olsa bile sigortacı tarafından ödenir.

Sigortalı sözleşme ile ilgili haklarını ve yükümlülüklerini yerine getirdiğinin ispatı amacıyla, sigortacının talep edebileceği bütün bilgi ve belgeleri sigortacıya temin eder. Sigortalı, sözleşme ile ilgili olarak sigortacı tarafından yapılacak incelemelere izin verir.”

“B.8- Tazminat Hakkının Eksilmesi veya Düşmesi

Sigorta ettiren B.7 maddesinde sayılan yükümlülüklerini yerine getirmez ve bunun sonucu zarar miktarında bir artış olursa, sigortacının ödeyeceği tazminattan bu suretle artan kısım indirilir.

Sigorta ettiren, kasten yükümlülüklerine uymaz ve zarar miktarını kasten artırıcı eylemlerde bulunursa, bu poliçeden doğan hakları düşer.”

VI- SİGORTA PRİMİNİN ARTIRILMASI

Sigorta süresi içinde, riskin artmasına bağlı olarak primin artırılması mümkündür^[54]. Sigorta sözleşmesi yapılırken tespit edilen rizikoyu etkileyen hususlarda meydana gelen olumsuz etkenlerin ortaya çıkması “riziko ağırlaşması” (TTK m. 1444) olarak ifade edilir^[55]. Sigortacı sözleşmenin süresi içinde, rizikonun gerçekleşmesi veya mevcut durumun ağırlaşması ihtimalini ya da sözleşmede riziko ağırlaşması olarak kabul edilebilecek olayların varlığını öğrendiği takdirde, bu tarihten itibaren bir ay içinde sözleşmeyi feshedebilir veya prim farkı isteyebilir. Farkın on gün içinde kabul edilmemesi halinde sözleşme feshedilmiş sayılır (TTK m. 1445 (1)).

Süresinde kullanılmayan fesih ve prim farkını isteme hakkı düşer (TTK m. 1445 (3)).

Türk Ticaret Kanununun m. 1445 hükmü, sigorta ettiren, sigortalı ve lehtar aleyhine değiştirilemez; değiştirilirse bu Kanun hükümleri uygulanır (TTK m. 1452 (3)). Bu hüküm uyarınca, sigorta ettirenin ve sigortalının lehine olan Kredi Sigortası Genel Şartları'nın^[56] aşağıdaki hükmü uygulanır.

[54] LYDE&LLP, 38 (5.02).

[55] KENDER, 273.

[56] 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 11inci maddesinin 1inci fıkrası hükmüne göre, sigorta sözleşmelerinin ana muhtevası, Müsteşarlıkça onaylanan ve sigorta şirketlerince aynı şekilde uygulanacak olan genel şartlara uygun olarak düzenlenir.

Kredi Sigortası Genel Şartları'na göre, “*Sigorta primi, özel şartlarda belirlenen her dönem itibariyle, sigortalının yine özel şartlarda belirtilen usullere göre sigortacıya beyan etmesi kararlaştırılan satış sözleşmelerinden oluşan cirosu esas alınarak belirlenir.*”

Ancak, sigortalı özel şartlarda belirlenen her dönem için, asgari bir prim ödemek zorundadır. Sigortalının, özel şartlarda belirlenen her dönem itibariyle beyan etmesi kararlaştırılan cirosu esas alınarak belirlenen primin, aynı döneme karşılık gelen asgari primden fazla olması halinde, asgari primi aşan kısım sigortalıdan tahsil edilir.” (Kredi Sigortası Genel Şartları, C. 1.)

VII- SİGORTALININ ALACAĞI ÜZERİNDE ÜZERİNDEKİ TASARRUFLAR

Ticari alacakların güvence altına alınması amacıyla yapılan kredi sigortası sözleşmesindeki sigortalının alacağı, alacağın temlikli ya da rehni gibi tasarruflara konu olabilir. Kredi Sigortası Genel Şartları incelendiğinde alacağın devri (temlikli) ile ilgili olarak B.9 maddesinin : “*Sigortalı, sigorta sözleşmesi uyarınca sigortacıya karşı sahip olduğu tazminat alacağını ancak sigortalının yazılı onayı ile başkasına temlik edebilir. Temlik işlemi sigortalının işbu sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerinin hiçbirini ortadan kaldırmaz. Tazminat alacağını devralmış kişi, tazminat ödemesi ile ilgili olarak sigortalıdan daha fazla bir hakka sahip olamaz ve sigortalının işbu sözleşmeden doğan tüm hakları, temlikten hiçbir şekilde etkilenmeksizin, aynen geçerli olmaya devam eder.*”

Sigortalının yukarıdaki koşullar çerçevesinde tazminat alacağını devretmiş bulunduğu kişi, bir finansal kurum olduğu takdirde, sigortalı, sigortalının onayı ile bu finansal kuruma sigorta sözleşmesinden doğan borçlarını da nakil edebilir.” hükmünü içermektedir. Görüldüğü üzere bu hüküm sigortalının alacağını devretmesini yasaklamamakta fakat sigortalının yazılı onayına tabi kılmaktadır.

Hukuki niteliği itibariyle bir tasarruf işlemi olan alacağın devri^[57] kredi sigortası alanında da uygulanabilecektir. Bir para alacağı olması nedeniyle sigortalının sigortacıya karşı sahip olduğu alacak devre elverişlidir. TBK'da, 183. maddenin birinci fıkrasında “*Kanun, sözleşme veya işin niteliği engel olmadıkça alacaklı, borçlunun rızasını aramaksızın alacağını üçüncü bir kişiye devredebilir”* hükmü bulunmaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Genel Şartlardaki hüküm gereği sigortalının yazılı rızası olmadan devir gerçekleşmeyeceği gibi sözleşmede devrin yasaklanması da mümkündür. TBK m. 184 f. 1 hükmü gereği alacağın

[57] EREN, s.1228.

devrinin yazılı şekilde yapılması gereklidir. Buradaki şekle ilişkin düzenleme geçerlilik şeklindedir.

Sigortacının sigortalıya karşı olan borcunu yazılı olarak tanımış olması ve açık bir devir yasağının bulunmaması halinde TBK m. 183 f. 2 hükmü uygulanabilecektir. Bu hükme göre: *“Borçlu, devir yasağı içermeyen yazılı bir borç tanımına güvenerek alacağı devralmış olan üçüncü kişiye karşı, alacağın devredilmeyeceğinin kararlaştırılmış bulunduğu savunmasını ileri süremez.”*

Kredi sözleşmesinden sigortalı lehine doğan alacağın, devredilmesi dışında rehne konu olması da mümkündür. Böyle bir durumda sigortacının 4721 Sayılı Türk Medeni Kanununun alacak rehnine ilişkin hükümlerine dikkat ederek hareket etmesi gerekmektedir. Bu noktada sigortacı Türk Medeni Kanununun 961. maddesinde yer alan *“Rehin kendisine ihbar edilmiş olan borçlu, borcunu asıl alacaklıya veya rehin alacaklısına ancak değerinin rızasıyla ödeyebilir.”*

Bu rızanın bulunmaması hâlinde borçlu, borcunu tevdi etmekle yükümlüdür” şeklindeki düzenlemelere uygun davranmak zorundadır.

VIII- TİCARİ KREDİ SİGORTASI VE HALEFİYET

Bir borç ilişkisinde borcun borçlu tarafından değil de bir üçüncü kişi tarafından ifası, kural olarak borç ilişkisini sona erdirmez. Borçlu alacaklıya karşı olan borcundan kurtulsa da alacaklının yerini bu sefer üçüncü kişi alır ve borçlunun sorumluluğu bu kişiye karşı devam eder. Kanunda açık bir hüküm bulunan hallerde halefiyet hükümleri uygulanmak suretiyle ifada bulunan üçüncü kişi alacaklıyı tatmin etmiş olduğu alacaklıya ait olan haklar da kendisine geçer.^[58]

6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununda halefiyet ile ilgili düzenleme 127. maddede yer almaktadır. Bu hükme göre: *“Alacaklıya ifada bulunan üçüncü kişi, aşağıdaki hallerde ifası ölçüsünde alacaklının haklarına halef olur:*

1. *Başkasının borcu için rehnedilen bir şeyi rehinden kurtardığı ve bu şey üzerinde mülkiyet veya başka bir aynı hakkı bulunduğu takdirde.*

2. *Alacaklıya ifada bulunan üçüncü kişinin ona halef olacağı, borçlu tarafından ifadan önce alacaklıya bildirildiği takdirde.*

Diğer halefiyet hallerine ilişkin kanun hükümleri saklıdır.”

TBK'nın 127. maddesinin son fıkrası diğer halefiyet hallerine ilişkin kanun hükümlerine atıf yapmak suretiyle kredi sigortası sözleşmelerinde halefiyet

[58] EREN, s.930.

konusunda uygulanması gereken Türk Ticaret Kanununun 1472. maddesini işaret etmektedir. Esasen kredi sigortasının bir zarar sigortası olmasının sonucu olarak bu hüküm, uygulanması gereken düzenlemedir.^[59]

TTK m. 1472 hükmüne göre: “*Sigortacı, sigorta tazminatını ödediğinde, hukuken sigortalının yerine geçer. Sigortalının, gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel kadar, sigortacıya intikal eder. Sorumlulara karşı bir dava veya takip başlatılmışsa, sigortacı, mahkemenin veya diğer tarafın onayı gerekmeksizin, halefiyet kuralı uyarınca, sigortalısına yaptığı ödemeyi ispat ederek, dava veya takibi kaldığı yerden devam ettirebilir.*

Sigortalı, birinci fıkraya göre sigortacıya geçen haklarını ihlal edici şekilde davranırsa, sigortacıya karşı sorumlu olur. Sigortacı zararı kısmen tazmin etmişse, sigortalı kalan kısımdan dolayı sorumlulara karşı sahip olduğu başvurma hakkını korur.” Bu hüküm uyarınca, sigorta tazminatını ödeyen sigortacı, sorumlulara karşı kanuni halefiyet hakkını kullanarak dava açabilecek veya takip başlatabilecektir. Sigorta tazminatının sigortacı tarafından ödenmesinden sonra, sigortalı, sigortacıya geçen hakları ihlal edici şekilde davranırsa; borçluyu ibra ederse sigortacıya karşı sorumlu olacaktır. Sigorta ettiren, halefiyet anından önce; yani henüz hak sigortacıya geçmeden, halefiyeti ihlal edici fiil veya muamelede bulunursa, madde gerekçesi’nden de açıkça anlaşıldığı üzere TTK m. 1448 hükmü uygulanabilir. Şöyle ki; “*GEREKÇE/Madde 1448 – 6762 Sayılı Kanunun koruma tedbirlerini düzenleyen 1293. maddesi temelde korunmuş ancak, uygulamada karşılaşılan sorunları giderebilmek amacıyla biraz daha genişletilmiştir. Öncelikle, yükümlülük sadece rizikonun gerçekleştiği dönemde değil, gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu dönem için de öngörülmüştür. Zira, bu maddenin amacı, zararın artması yanında zararın oluşmasına da engel olmaktır. Kişi kendisini tehlikelerden korumak için sigortaya başvurur. Yoksa tehlike istenilen bir durum değildir. Bu nedenle, sigorta ettiren, sigortasını yaptırmış olsa bile ihmalkar davranmamalı, rizikonun doğmaması veya doğmuşsa da zararın artmasını önleyici her türlü tedbiri almalıdır.*”

TBK ve TTK’daki hükümler dışında bir de Kredi Sigortası Genel Şartları içerisinde halefiyete ilişkin bir düzenleme yer almaktadır. Genel şartların B.6 hükmüne göre: “*Sigortacı ödediği tazminat tutarınca, hukuken sigortalı yerine geçer. Sigortalı, sigortacının açabileceği davaya yararlı ve elde edilmesi mümkün belge bilgileri vermeye zorunludur.*

İhracat kredi sigortasında sigortalının kambiyo mevzuatından kaynaklanan yükümlülükleri her halükarda kendi üzerinde kalır.”

[59] Bu duruma ilişkin diğer öneriler için bk. KENDER, 362-364; ÜNAN, 75.

Görüldüğü üzere Türk hukukundaki mevzuat, yasal halefiyeti öngörmektedir. Bu durumda alacaklının alacağını borçludan elde edememesi üzerine, kredi sigortası sözleşmesinde kararlaştırılan sınırlar çerçevesinde, sigortacı alacaklıya ödemede bulunacak ve bu oranda alacaklının haklarına halef olacaktır.^[60] Sigortacı, sözleşmede kararlaştırılan miktar dışında alacaklıya herhangi bir ödemede bulunma yükümlülüğü altında değildir. Başka bir deyişle sigortacı alacaklının alacağını elde edememesi nedeniyle uğradığı diğer zararlarını karşılamak durumunda değildir. Yasal halefiyet dışında sigortalının alacak hakkını sigortacıya temlik etmesi yoluyla da sigortacının söz konusu hakka ulaşması sağlanabilmektedir. Sigortacı ile sigortalı arasında ya baştan yapılan kredi sigortası sözleşmesinde ya da daha sonra sigortacının ödeme yapacağı esnada yapılan anlaşma ile alacağın temliki kararlaştırılıp sigortacının bir nevi akdi halefiyetten yararlanmasına imkan verilebilir.^[61]

IX- TİCARİ KREDİ SİGORTALARINDA RİSK DEĞERLENDİRME

Ticari kredi sigortalarının yurtiçi ve ihracat kredi sigortası olması göz önünde bulundurularak, sigorta ettirenlerin kredi risklerinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Ülkemizde kurulmuş risk değerlendirme kuruluşları bu konuda sigorta şirketlerine yardımcı olabilirler.

1- Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi

5684 Sayılı Sigortacılık Kanununda düzenlenen Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi, kredi sigortalarından beklenen yararın sağlanmasında katkı sunabilir. Sigortacılık Kanunundaki düzenlemeye göre;

“MADDE 31/B – (Ek: 13/6/2012-6327/61 md.) (1) Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği nezdinde, sigortalılar ve sigorta sözleşmesinden dolayı da olsa menfaat sağlayanlara ilişkin olarak, yanlış sigorta uygulamaları dahil, risk değerlendirmesine esas bilgileri toplamak ve bu bilgilerin sigorta, reasürans ve sigortacılık faaliyetinde bulunan emeklilik şirketleri ile Müsteşarlıkça belirlenecek kişilerle paylaşılmasını sağlamak amacıyla Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi kurulur.”

[60] ÜNAN, s.75.

[61] ÜNAN, s.75-76.

2- Kredi Kayıt Bürosu

Kredi Kayıt Bürosu, bireysel ve kurumsal müşterilerin bilgilerini depolayan ve düzenleyici ve denetleyici otorite tarafından denetlenen bir veri paylaşım kuruluşudur.

Kredi Kayıt Bürosu topladığı müşteri verilerini kredi skorlarına ve raporlarına dönüştürür.

Kredi Kayıt Bürosu'nun da ticari kredi sigortalarının gelişmesine katkı sağlayabilecek bir kuruluş olarak değerlendirilmesi uygundur.

SONUÇ

Ticari kredi sigortası, tacirlerin ticari faaliyetleri ile ilgili bir sigorta branşı olması ve sigorta sözleşmelerinin de Türk Ticaret Kanununda düzenleniyor olması sebebiyle "*ticari hükümler*"e (TTK m. 1) tabidir. Bu konudaki uyuşmazlıkların Asliye Ticaret Mahkemeleri veya Sigorta Tahkim Komisyonu nezdinde çözümü yoluna gidilmelidir.

Ticari kredi sigortası, ticari yaşamın güven ortamında sürmesine katkıda bulunan bir sigorta branşıdır. Bu sigorta ile sigortanın işlevlerinden biri olan "*Sosyal ve ekonomik çöküntü ve kayıpların önlenmesi*" işlevinin gerçekleştirilememesi, aksine sosyal ve ekonomik çöküntü ve kayıplara yol açılması sigortanın amacına aykırılık oluşturur.

Bu nedenle, risk değerlendirme kuruluşlarının vereceği skorlar ve hazırladıkları raporlar, ekonominin sağlıklı çalışması açısından son derece önemlidir. Gerçeği yansıtmayan skorların ve raporların, en gelişmiş ekonomilerin çöküşüne ve küresel krize neden olabileceği yaşanmış olaylar olduğundan katı yasal önlemlerin alınarak uygulanması suretiyle bu tür sosyal ve ekonomik felaketlerin yaşanmaması için gerekli önlemler alınmalıdır.

KAYNAKÇA

BIRDS, John, Birds' Modern Insurance Law, UK 2013.

BOZER, Ali, Sigorta Hukuku, Genel Hükümler – Bazı Sigorta Türleri, Ders Kitapları serisi 1, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın Nu: 406, Ankara 2004/11.

CASSON Philippe, Assurance-crédit, Répertoire de droit commercial, 2014.

CLARKE, Malcolm, Policies and Perceptions of Insurance, An Introduction to Insurance Law, New York 1997.

ÇEKER, Mustafa, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Sigorta Hukuku, 16. Baskı, Adana 2016.

EUROPEAN COMMISSION, Switching of Tangible and Intangible Assets Between Different Insurance Products, Studies on issues pertaining to the insurance production process with regard to the application of the Insurance Block Exemption Regulation (IBER), http://ec.europa.eu/competition/sectors/financial_services/KD0216917ENN.pdf (Erişim tarihi: 21.03.2017).

HABIB-DELONCLE Louis/PELISSIER Anne/THURET Christian/BRUN Philippe, Assurance-crédit, Lamy Assurances 2016.

HEUZE Vincent, Assurance-crédit et sûretés personnelles, Recueil Dalloz, 2014, s.493 vd.

HOFMANN, Edgar, Privat-versicherungsrecht, 3. Auflage, München 1991.

KARAYALÇIN, Yaşar, Risk-Sigorta-Risk Yönetimi, Özel Sigorta Hukukuna Giriş, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın Nu:156, Ankara 1984.

KENDER, Rayegan, Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, Sigorta Müessesesi-Sigorta Sözleşmesi, Güncelleştirilmiş Onbeşinci Bası, İstanbul 2016.

KUBİLAY, Huriye, Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, İzmir 2003.

KULLMANN Jérôme, Sortir les Grands Risques du Code des Assurances, 20ème rencontres AMRAE, http://www.amrae.fr/sites/default/files/2012_02_09_SortirGrandsRisquesCodeAssurances_AMRAE.pdf E.T:19.03.2017.

LYDE, Barlow&LLP, Gilbert, Insurance Law Handbook, Fourt Edition, 2008.

MOLES, Peter, Financial Risk management, Sources of Financial Risk and Risk Assessment, UK 2013.

REAVIS III, Marshall Wilson, Insurance: Concepts & Coverage, Property, Liability, Life, Health and Risk Management, Canada 2012.

SAKARYA Şakir/UÇAK Sefer, Türkiye’de İhracat Kredi Sigortası Uygulaması; ABD ve Güney Kore ile Karşılaştırması, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:6, sayı:11, Bahar 2007/2, s.103-117.

SCALISE Christian, L’assurance-crédit et la couverture des opérations commerciales et de trade-finance, Responsabilité et Assurances, 2013, s.26.

ÜNAN, Samim,–Sigorta Tüketici Hukuku, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Sigortaya Uygulanabilecek Hükümleri – On-line Sigorta, İstanbul 2016.

Kredi (Ticari Alacak Sigortası) Genel Şartları Şerhi, 2013.

WEYERS, Hans-Leo, Versicherungs-vertragsrecht, Germany 1986.

WILLIAMS, Jr. C. Arthur/SMITH, Michael L./YOUNG, Peter C., Risk Management and Insurance, Seventh Edition, United States of America, 1995.

Venedik Komisyonu Raporları

--

